

NON-TRADITIONAL FORMS AND CHARACTERISTICS OF LIFE SAFETY ACTIVITIES

Ibragimov R. A.

Assistent, Andijon Davlat Tibbiyot Instituti
raibragimov55@gmail.com, +998905720777

Mamadaliyev A. A.

assistent, Andijon Davlat Tibbiyot Instituti
avaz.mamadaliyev.68@bk.ru, +998912882168

Annotation

The article discusses the issues of non-traditional forms of teaching life safety, combining work on training, development and education of students into a single process, the search for new forms and methods for all stages of education.

Keywords: non-traditional; style; safety; skills; situation; efficiency.

Annotatsiya

Ushbu maqolada hayot faoliyati xavfsizligi mashg'ulotlarining noan'anaviy shakllari, talabalarni o'qitish, bilimni rivojlantirish va tarbiyalash bo'yicha ishlarni yagona jarayonga birlashtirish, mashg'ulotning barcha bosqichlariga yangi shakl va uslublarni topish masalalari yoritilgan.

Аннотация

В статье рассматриваются вопросы нетрадиционных форм обучения безопасности жизнедеятельности, объединение работы по обучению, развитию и воспитанию студентов в единый процесс, поиск новых форм и методов для всех этапов обучения.

Kalit so'zlar: *noan'anaviy; uslub; xavfsizlik; ko'nikma; vaziyat; samaradorlik.*

Ключевые слова: *нетрадиционный; стиль; безопасность; навыки; ситуация; эффективность.*

Kirish. Bugungi kunda insonga shaxs sifatida - uning ongiga, ma'naviyatiga, madaniyatiga, ahloqiga, va, shuningdek intellektual salohiyatiga tobora ko'proq e'tibor berilmoqda. Shunga ko'ra, g'ayrioddiylikka shubha yo'qki yosh avlodni o'qitishning ahamiyati va maqsadi, favqulodda holatda ehtiyojini, ilm-fan asoslarini biladigan,

o'qimishli, intellektual, mustaqil va egiluvchan fikr yurita oladigan, hayot va kasbiy muammolarni proaktiv, ijodiy hal qilish qobiliyatiga ega bo'lgan yosh avlodni tayyorlashdir [1, 2].

O'quv yurtlari o'qituvchilar jamoasi talabalarga dastur materiallari to'g'risida mustahkam bilim berish zarurligini-uning individual qobiliyatlari va imkoniyatlarini hisobga olgan holda, har bir kishining shaxsini shakllantirish va shakllantirishning turli jihatlarini bir vaqtning o'zida amalga oshirishni anglashlari lozim.

Ushbu prinsiplarni amalga oshirish yo'llari va usullari yuqori darajada ijodiy samarali va noan'anaviy bo'lishi kerak. Ayni paytda hayot faoliyati xavfsizligi fani mashg'ulotlarining noan'anaviy shakllari qoida tariqasida, mavzuni yoki o'qitish nazorati funkciyalarini bajaradigan bir necha mavzularni o'rgangandan so'ng amalga oshiriladi. Bunday mashg'ulotlar g'ayrioddiy, noan'anaviy tarzda olib boriladi, chunki bu usullarda o'qitish bajarilgan ish natijalarini sarhisob qilishda sokinlik muhitini yaratadi, an'anaviy muhitdagi xato qilishdek asabiy to'siqni olib tashlaydi.

Hayot faoliyati xavfsizligi fanidan noan'anaviy mashg'ulotning shakllari guruhdagi barcha talabalarni majburiy ishtirokida amalga oshiriladi va bunda talabalarning eshitish va vizual ko'rish vositalarining ishlatilishiga erishiladi.

Shunga o'xshash mashg'ulotlar uslubiy, pedagogik va psixologik turli xil maqsadlarga erishishga muvaffaq bo'ladi.

Bu quyidagilarni umumlashtirishi mumkin:

- talabalarning ma'lum bir mavzu bo'yicha bilim, ko'nikma va malakalarini nazorat qilinishi amalga oshiradi;
- ishbilarmonlik, ishchi muhitni, talabalarning mashg'ulotga jiddiy munosabatini ta'minlaydi;
- O'qituvchining mashg'ulot davomida minimal miq'yosda ishtirokini ta'minlaydi.

Metodik jihatdan o'qitishni yuqori samaradorligini, o'qitishning an'anaviy bo'lmagan shakllarini amalga oshirish va talabalarga ta'lim berish turlari bular o'yin mashg'uloti, video mashg'uloti, mashg'ulot-ekskursiya, mashg'ulot-suhbat va boshqa shunga o'xshagan turlari ta'minlay oladi.

Material va uslublar

Hayot faoliyati xavfsizligi (HFX) mashg'ulotlarida internetdan foydalanish.

HFX o'qituvchilari global internet tarmog'ining imkoniyatlarini yuqori baholaydilar. Internet barcha resurslar bilan amalga oshirish vositasidir. Lekin, avvalo, ta'limning ma'lum maqsadlari talabalarning bilim faoliyatining o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olishimiz zarur. Shuning uchun, birinchi navbatda internet tarmogi bizga taklif

qilayotgan resurs va xizmatlar amalda qanday didaktik vazifalarni hal qilish kerakligini aniqlashimiz kerak[1, 2].

HFXni o'rganish uchun internet tomonidan taqdim etiladigan foydali manbalar va xizmatlarni topish mumkin. Dastlabki rivojlanish davridagi HFX mavzularining xususiyatlarini eslaylik. Asosiy maqsad - talabalarda shaxslararo munosabat qobiliyatini shakllantirishni ta'minlaydigan xavfsiz xatti-harakat ko'nikmalarni shakllantirish bo'lgan. Hozirgi vaqtda aynan shu maqsad talabalar tomonidan eng ko'p talab qilinmoqda.

HFX fanining yana bir xususiyatini yodda tutish zarur. Xavfsizlik bo'yicha mashg'ulotlar faqat jonli muloqot orqali amalga oshiriladi.

O'qituvchi tomonidan keyingi mashg'ulotga tayyorgarlik ko'rilayotganda mashg'ulotning didaktik xususiyati va funktsiyalarini yodda tutishi, tanlangan o'quv vositalarining har biri, qaysi uslubiy yechimini aniq anglash, u yoki bu o'qitish vositasi eng samarali bo'lishi mumkinligini bilish muhimdir[3].

Agar biz munozaramiz mavzusi - internetni yodda tutsak, unda uning imkoniyatlari va resurslaridan qanday maqsadlarda foydalanmoqchi ekanligimiz bo'yicha qaror qilish ham muhim hisoblanadi.

Masalan:

- tarmoq tarkibidagi materiallarni mashg'ulot mazmuniga kiritish;
- loyiha ustida ishlash jarayonida talabalarining ma'lumotlarni mustaqil izlash uchun;
- bilimdagi bo'shliqlarni yopish. Internetning axborot resurslaridan foydalanib, ularni o'quv jarayoniga qo'shib, mashg'ulotdagi bir qator didaktik vazifalarni yanada samarali yechish:
- kerakli materiallarni qidirib topish qobiliyatini oshirish;
- bilimlarni to'ldirish;
- o'qish va o'rganish uchun barqaror motivatsiyani shakllantirish.

Internet ma'lumotlarini mashg'ulot tarkibiga kiritish talabalarga sayyoramizdagi hayotni yaxshiroq tushunishga imkon beradi, qo'shma tadqiqotlar, ilmiy va ijodiy loyihalarda ishtirok etish, qiziqish va mahoratni rivojlantiradi.

Loyihalar usuli.

So'nggi paytlarda loyiha usuli ko'plab tarafdorlarni o'ziga jalb etmoqda. U talabaning faol va mustaqil fikrlashini rivojlantirishga va olgan bilimlarni yodda saqlashga uni hayotda qollay olishga o'rgatishga qaratilgan. Loyihalash metodologiyasi loyiha bilan ishlash vaqtida vazifalarni bajarishda kooperativ (jamoaviy) xarakteri bilan ajralib turadi va bir vaqtning o'zida shaxsning va jamoaning loyiha boyicha vazifalarini bajarish mas'uliyatini rivojlantiradi[4].

Loyihalash usuli talabalarining ilmiy izlanish va tadqiqot ishlarini tashkillashtirishning

bir shakli hisoblanib bunda ular faol va subyektiv ishtirok etadilar. Loyiha mavzusi fan va fanlararo xarakterga ega bo'lishi mumkin. HFX fani o'qituvchisi tomonidan mavzu tanlashda talabalarning qiziqishi xamda ularning imkoniyatlarini inobatga olgan xolda amaliy tarzda loyiha vazifalarini talablarini bajarilishini nazarda tutishi lozim. Bajarilgan loyiha har-xil tusda: maqola, tafsianoma, albom, taqdimot va boshqa ko'rinishda taqdim etilishi mumkin. Loyiha usulining asosiy vazifasi mashg'ulotlarda egallagan bilim va ko'nikmalarni har-xil sharoitlarda amalda qo'llay olishdir.

Loyiha usulini qo'llash bir necha bosqichda amalga oshiriladi;

- loyiha mavzusini yoki muammoli masalani tanlash;
- loyiha ijrochilari tarkibini tuzish;
- talabalar orasida vazifalarni taqsimlash va bajarish muddatlarini belgilash;
- vazifalarni bajarish, har bir vazifani bajarilishini guruxda muhokama qilish;
- loyihani shakllantirish va yaqunida hisobot berish.

Loyiha usulida ishlashda har bir talabadan mustaqil izlanishni o'z harakatlarini to'g'ri bajarishini va o'zaro hamkorlikda izlanish ishlarini olib borishni o'rgatadi.

Loyiha usulini qo'llashda o'qituvchining vazifalari quyidagilardan iborat bo'ladi:

1. Loyiha mavzusini tanlash;
2. Talabalarga ishlarni rejalashtirishga ko'maklashish;
3. Joriy nazoratni amalga oshirish;
4. Loyihani bajarish bo'yicha maslahatlar berish.

Shunday qilib loyiha usulini g'oyasi talabalarning har-xil sharoitlarda qo'yilgan vazifalarni bajarishda fikrlash faoliyatini oshirishdir.

Video mashg'uloti.

Ekstremal vaziyatda o'zingizni xavfsiz tutish ko'nikmalarini egallash juda qiyin. Shuning uchun o'qituvchining muhim vazifasi turli xil ish uslublaridan foydalangan holda hayot xavfsizligi mashg'ulotida real va xayoliy ekstremal vaziyatlarni yaratishdir.

Videofilmlardan foydalanish uslubiyati xavfsiz xatti-harakatlar - jarayonni "haqiqatan ham" taqdim etish; treningni individualizaciya qilish, tinglovchilar faoliyatini rivojlantirish va motivaciyasining eng muhim talabini amalga oshirishga yordam beradi Video mashg'ulotining yana bir foydasi - bu talabalarga hissiy ta'sirdir. Shuning uchun talabalarda ko'rgan narsalariga nisbatan e'tibor shaxsiy munosabatni shakllantirishga qaratilishi kerak. Video mashg'ulotidan foydalanish, shuningdek, talabalarning aqliy faoliyatining turli jihatlarini va birinchi navbatda e'tibor va xotirani rivojlantirishga yordam beradi. Sinfda tomosha qilish jarayonida birgalikdagi kognitiv faoliyat muhiti vujudga keladi, bunday sharoitda hattoki beparvo talaba ham diqqatli bo'ladi. Filmning mazmunini tushunish uchun talabalar biroz harakat qilishlari kerak. Shunday qilib, beixtiyor e'tibor ixtiyoriyga aylanadi, bu intensiv eslab qolish jarayoniga ta'sir qiladi.

Axborot oqimining turli kanallaridan foydalanish (eshitish, ko'rish, harakatni sezish) materialni o'zlashtirishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Shunday qilib, o'quv videofilmlarining talabalarga ta'sirchan psixologik xususiyatlari o'quv jarayonini kuchaytirishga yordam beradi va talabalarning kommunikativ kompetenciyasini shakllantirish uchun qulay sharoit yaratadi. Amaliyot shuni ko'rsatadiki, video mashg'ulotlar o'qitishning samarali shakli hisoblanadi.

Sayohat (Ekskursiya) mashg'uloti.

Hozirgi davrda, turli xil milliy iqtisodiyot tarmoqlari xamda tashkilot va muassasalar orasida o'zaro xamkorlik aloqalari keng o'rnatilmoqda. Shunday korxonalar va muassasalarga yoki tabiyatga - "yovvoyi" muhitga sayoxat (ekskursiya) hayot faoliyati xavfsizligini o'rgatish jarayonining zaruriy elementiga aylanadi.

Bunda talaba shahar (korxonalar) bo'ylab ekskursiya davrida, shahar (korxonalar) muhitida qanday potensial xavflar bo'lishi mumkinligini, ularni oldini olish va ulardan muhofazalanish usul va qoidalarini, yordam so'rab murojaat qilishingiz mumkin bo'lgan joy va h.k. o'rganadi. Bu noan'anaviy mashg'ulot usulida HFX o'qituvchilari tushuntirish motivining rag'batlantiruvchi kuchidan faol foydalanib, an'anaviy bo'lmagan mashg'ulotni o'tkazish orqali talabalarning bilim ehtiyojlarini rivojlantirishga intilishadi va bunga erishadi[4, 5].

Ijro mashg'uloti.

Ta'limning eng samarali shakli bu ijro mashg'ulotidir.

Hayot faoliyati xavfsizligi mashg'ulotlarida milliy va chet el adabiyotining badiiy asarlaridan foydalanish talabalarning amaliy ko'nikmalarini samarasini oshiradi, kommunikativ, kognitiv va estetik motivlarni yaratilishini ta'minlaydi. Saxna ko'rinishini tayyorlash bu - talabalarning muloqot qobiliyatlarini rivojlantirishga va ularning individual ijodiy qobiliyatlarini ochib berishga yordam beradigan ijodiy tadbir[5].

Ushbu turdagi tadbir talabalarning fikrlash va nutq faoliyatini faollashtiradi, ularning adabiyotga bo'lgan qiziqishini rivojlantiradi, o'rganilayotgan materialni yaxshiroq o'zlashtirishga yordam beradi, shuningdek, o'tilgan mavzularda olingan bilimlarni chuqurlashtiradi, chunki bu xotira jarayonini kuchaytiradi va talabalar ushbu tadbir turidan mamnun bo'lishadilar.

Muloqot mashg'uloti

Bu talabalarning o'zaro bilim almashinuv dialogi bo'lib talabalarning ma'lum bir mavzu bo'yicha suhbat o'tkazish qobiliyatini rivojlantirishga yordam beradi. Bunda o'rganilayotgan mavzuni mashg'ulot - suhbat shaklida o'tkazish maqsadga muvofiq bo'lsa, belgilangan vazifalarga qarab, mashg'ulot mavzusi alohida oquv savollarni o'z ichiga olishi mumkin.

Ushbu mashg'ulot shakli puxta tayyorgarlikni talab qiladi. Talabalar mustaqil ravishda ishlashadi, o'qituvchi tomonidan tavsiya etilgan adabiyotlar bilan ishlagan davrda mavzuga doir javoblar olish jarayonida paydo bo'lgan savollarini tayyorlaydilar va o'zaro muloqot davomida ularga javoblar oladilar.

Ushbu turdagi mashg'ulotlarni tayyorlash va o'tkazish talabalarni yanada ko'proq mavzularni o'rganishga undaydi, turli manbalar bilan ishlash natijasida bilimlarini chuqurlashtirishga va shuningdek o'z ongini kengaytirishga hissa qo'shadilar.

Integratsiyalangan mashg'ulot

Zamonaviy sharoitlarida o'quv yurtlarida hayot faoliyati xavfsizligini o'qitishda talabalarning umumiy bilim doirasini kengaytirishga qaratilgan muhim umumiy didaktik, pedagogik va uslubiy vazifalarni shakllantirish va hal qilishni, ularga majburiy dasturlardan tashqari bilimlarni o'zlashtirish istagini singdirish ehtiyoji paydo bo'lmoqda. Ushbu vazifalarni yechimi hayot faoliyati xavfsizligi fanini o'rganish jarayonida o'quv fanlarini birlashtirishdir. Fanlararo integratsiya talabalarning tegishli ta'limdagi bilimlarini tizimlashtirish va umumlashtirishga imkon beradi

Natija va muhokamalar

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, fanlararo integratsiya orqali bilimni oshirish uning ta'lim funkciyasini oshiradi. Bu ayniqsa sezilarli darajada gumanitar mavzular sohasida o'zini namoyon qiladi. Bundan tashqari, gumanitar fanlari suhbat uchun mavzu, kommunikatsiya uchun sabab bo'la oladi.

Talabalarning estetik rivojlanishida adabiyot muhim o'rin tutadi. Badiiy asarlar matnlari talabalarni xulq-atvor bilan tanishtirishning eng muhim va xavfsiz vositasidir.

Kimyo va fizika fanlari HFX fani qiziqqan materiallarni tartibga solish uchun boy ma'nbadir. "kimyo va fizika-HFX" fanlarining bog'likligi dunyo fanlarining asosiy yutuqlarini o'rganishda muhim o'rinni egallaydi.

Gumanitar fanlar mavzulari insonning shaxsiyati, uning ma'naviy va axloqiy masalalariga bag'ishlangan bo'lib talabalarda integratsiya shakllaridan foydalanishni to'g'ri tushunish qobiliyatini va xavfli vaziyatni bashorat qilish qobiliyatini shakllantiradi. Hayot xavfsizligini gumanitar fanlar bilan birlashtirishning asosiy maqsadlari quyidagilardan iborat:

1. Tizimlashtirish va chuqurlashtirishga qaratilgan kommunikativ va kognitiv ko'nikmalarni takomillashtirish.
2. Aloqa doirasida ushbu bilimlarni bilish va almashish, yanada rivojlantirish va takomillashtirish.
3. Talabalarning estetik didini takomillashtirish va rivojlantirish.

Demak, ta'lim jarayonining samaradorligi ko'p jihatdan o'qituvchining to'g'ri ishlash qobiliyatiga, mashg'ulotni tashkil qilish va mashg'ulotni o'tkazishning u yoki bu shaklini to'g'ri tanlashga bog'liq.

Ma'lumki, o'quv yurtlarida hayot faoliyati xavfsizligi fanini o'qitishning maqsadi talabalarning malakasini shakllantirish, jabrlanganlarga amaliy birinchi tibbiy yordamni o'z vaqtida va to'g'ri ko'rsatish ko'nikmalarini shakllantirish va xavfni to'g'ri baholay olishdir.

Xulosa va takliflar

Talabalarining muvaffaqiyatli amaliy faoliyatining kaliti bu hayot faoliyati mashg'ulotlarini noan'anaviy shakllari hisoblanadi va talabalarni mashg'ulotlarda faol ishtirokini ta'minlabgina qolmay balki ularni o'rganayotgan mavzulariga qiziqishlarini orttiradi xamda mashg'ulotdagi muammoli vaziyatlarni visual ko'rib ularni bartaraf etishda ishtirok etishga imkoniyat beradi

HFX mashg'ulotlarini noan'anaviy tarzda o'tkazish talabalarining ijodiy mustaqilligini, o'rganilayotgan mavzuga qiziqishi, shuningdek, ularning ijodiy mustaqilligini rivojlantirish, va turli xil bilim manbalari bilan ishlash ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Noan'anaviy tarzda bunday mashg'ulotlar mashg'ulot an'anasini "olib tashlaydi", fikrni jonlantiradi. Lekin shuni ta'kidlash joizki, ta'limni tashkil etishning bunday shakllariga tez-tez murojaat qilish tezlik bilan an'anaviy bo'lib qolishi mumkin pirovardida talabalarining mavzuga bo'lgan qiziqishi pasayishiga olib keladi.

Mashg'ulotning noan'anaviy shakllarining rivojlanish va tarbiyaviy salohiyatini tavsiflash quyidagi o'quv maqsadlari orqali aniqlash mumkin;

- talabalarining o'rganilayotgan mavzuga qiziqishini shakllantirish;
- muloqot madaniyatini va faoliyatning turli sohalari ko'nikmalaridan amaliy foydalanish zarurligini tarbiyalash;
- intellektual va bilim qobiliyatlarini rivojlantirish.

Qollanilgan adadiyotlar:

1. Абаскалова Н.П. Основы методики преподавания курса «Безопасность жизнедеятельности». - Новосибирск, 2004.
2. Макарова Л.Н., Неткова И.Н. Культура безопасности жизнедеятельности студентов: Учебное пособие. - Тамбов; Новосибирск, 2006.
3. Мухина С.А., Соловьева А.А. Нетрадиционные педагогические технологии в обучении. - Ростов- на-Дону: Феникс, 2004.
4. Шалмина Г.Г., Новоселов Я.Б. Безопасность жизнедеятельности (эколого-геохимическая и эколого-биохимическая основы). - Новосибирск, 2002.
5. Нарзиев Шовкиддин Муртозаевич, Рахимова Азиза Хусан Кизи ПРИМЕНЕНИЕ И АНАЛИЗ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ МЕТОДОВ В УЧЕБНОМ ПРОЦЕССЕ // ТЕСНика. 2021. №1 (5). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/primenenie-i-analiz-pedagogicheskikh-metodov-v-uchebnom-protseste> (дата обращения: 08.04.2021).